

5. Sociální služby

Sociální služby jsou definovány v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Data sbírá a publikuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Sociální služba je činnost nebo více činností, které poskytují odborníci s odpovídající kvalifikací osobám, jež jsou ohroženy nebo se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Obecným cílem sociální služby je pomoci těmto osobám při jejich začlenění do společnosti a zabránit jejich sociálnímu vyloučení. Sociální služba může být poskytována v zařízení sociálních služeb, ve zdravotnických zařízeních i v domácnosti uživatelů sociálních služeb nebo jakémkoli jiném prostředí, kde žijí nebo se běžně pohybují. Lze rozlišit tři odlišné formy poskytování sociální služby – terénní, ambulantní a pobytovou. Druhy sociálních služeb definované v právním řádu spadají do tří základních kategorií: služby sociální péče (14 druhů sociálních služeb), služby sociální prevence (18 druhů sociálních služeb) a sociální poradenství.

Uživatelé sociálních služeb

Uživateli služeb sociální péče jsou především osoby, které mají omezené schopnosti postarat se o sebe samé, dokázat řešit běžné životní situace vlastními silami nebo se zapojit do běžného života společnosti z důvodu věku, dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, zdravotního postižení apod. Uživatelem služeb mohou být pouze osoby, jež jsou ohroženy nebo se ocitly v nepříznivé sociální situaci nebo jsou ohrožené sociálním vyloučením. Cílem služeb sociální péče je podpora při zajištění fyzické a psychické soběstačnosti osoby závislé na péči tak, aby tato osoba měla možnost žít ve svém přirozeném sociálním prostředí a mohla se v nejvyšší možné míře zapojit do běžného života společnosti. Služby sociální péče jsou tak určeny především seniorům a osobám se zdravotním postižením. Řadu sociálních služeb ale využívají i děti a mládež.

V rámci terénních a ambulantních služeb využili v posledních pěti letech klienti ve věku do 18 let ve Středočeském kraji odlehčovací služby, osobní asistenci, sociálně aktivizační služby či pečovatelskou službu. Nejčastěji byla využita odlehčovací služba (421 klientů v roce 2016), v tomto druhu poskytované služby Středočeský kraj vynikal, připadlo na něj 54,7 % dětských klientů odlehčovacích služeb celé republiky. Desítky dětských klientů vykazovaly v posledních pěti letech služby osobní asistence (107 v roce 2016) a sociálně aktivizační služby (87 v roce 2016), přičemž v případě osobní asistence se počet klientů za sledované období zdvojnásobil, na rozdíl od sociálně aktivizačních služeb, kde došlo naopak mezi lety 2012–2016 k poklesu na polovinu. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi patří mezi služby sociální prevence. Jsou určeny rodině s dítětem, u kterého je vývoj dítěte ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Dalšími zařízeními, která poskytují sociální služby dětem a mládeži, jsou především nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a sociální poradny. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří mezi služby sociální prevence. Jsou určena dětem a mládeži ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy (např. kriminalita, závislost na omamných látkách aj.). Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí, chránit je před vznikem nepříznivých sociálních situací a vytvářet podmínky pro řešení nepříznivých sociálních situací. V roce 2016 měla tato zařízení ve Středočeském kraji 2 788 klientů, z toho 2 434 bylo ve věku do 18 let. Počet klientů těchto zařízení se během pěti let zvýšil, v roce 2012 se jednalo o 1 700 klientů.

Více než 100 klientů ve věku do 18 let zaznamenaly v rámci sociálních služeb každoročně v posledních pěti letech ve Středočeském kraji ještě pracoviště rané péče, zařízení pro krizovou pomoc, azylové domy a sociální rehabilitace. Přímo na děti jsou z těchto zařízení zaměřena pracoviště rané péče. Raná péče patří mezi služby sociální prevence a je určena dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. V roce 2016 vykazovala pracoviště rané péče v kraji 270 klientů, což bylo nejvíce za posledních pět let.

Zvláštní kategorií sociálních služeb tvoří sociální poradenství. Sociální poradny ve Středočeském kraji využilo v roce 2016 celkem 2 432 klientů ve věku do 18 let, zde se jednalo o pokles z přibližně 7 tisíc klientů v předchozích čtyřech letech.

Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, příspěvek na péči

Dávky státní sociální podpory se vyplácejí v podobě přídavků na dítě, rodičovského příspěvku, příspěvku na bydlení, porodního a pohřebního. Pěstounům jsou vypláceny dávky pěstounské péče.

V rámci všech těchto dávek tvoří největší podíl rodičovský příspěvek, v roce 2016 to bylo ve Středočeském kraji 72,4 %. Jedná se o dávku státní sociální podpory při péči o nejmladší děti v rodině, přičemž příjmy rodiče se při posuzování nároku na příspěvek nesledují. Počet vyplacených dávek činil 442,5 tisíc, přičemž vydáno

bylo 3,1 mld. Kč. Mezi lety 2012 a 2016 došlo k poklesu jak počtu vyplacených dávek, tak i celkových výdajů na rodičovské přídatky, v obou případech přibližně o deset procent.

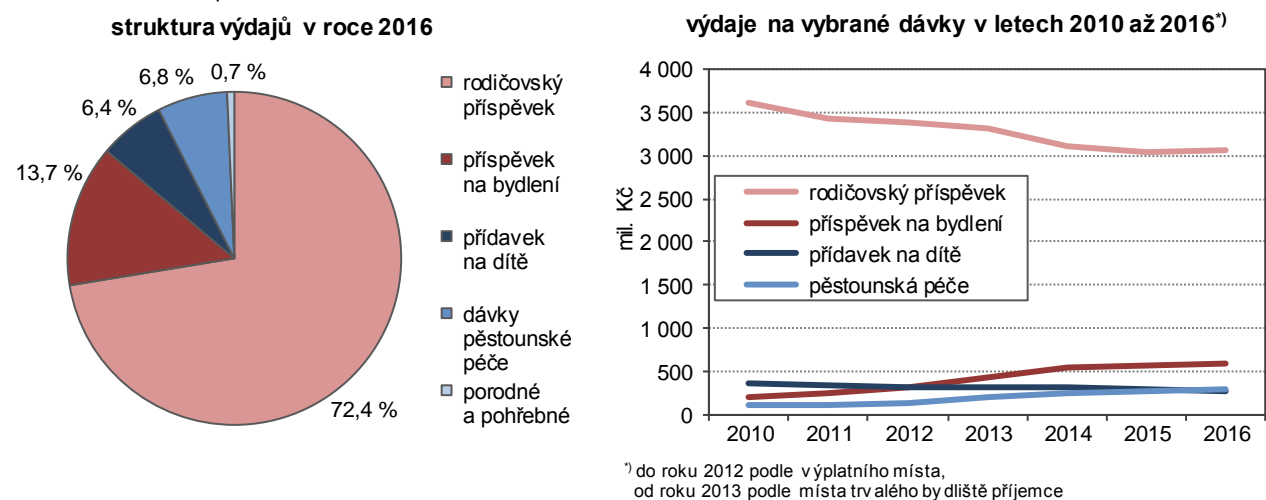
Výdaje na rodičovské příspěvky byly ve Středočeském kraji nejvyšší, do kraje se v roce 2016 soustředilo 13,6 % republikových výdajů. Druhé místo obsadilo hlavní město Praha (13,1 %).

Další dávkou státní sociální podpory týkající se dětí a mládeže je přídatok na dítě. Jedná se o dlouhodobou dávku pro rodinu s nezaopatřenými dětmi, která má pomoci částečně krýt náklady na jejich výchovu a výživu. Závisí na příjmu rodiny, přičemž nárok vzniká, pokud je příjem rodiny nižší než 2,4násobek životního minima. V roce 2016 tvořil tento přídatok ve Středočeském kraji 6,4 % celkových výdajů na dávky, přičemž vyplaceno bylo 452,3 tisíc dávek v hodnotě 269,8 mil. Kč. Stejně jako u rodičovského příspěvku došlo i u přídatků na dítě v období 2012–2016 k poklesu jak vyplacených dávek, tak i celkových výdajů na tuto dávku, v obou případech přibližně o patnáct procent.

Výdaje na přídatky na dítě byly ve Středočeském kraji čtvrté nejvyšší, do kraje se v roce 2016 soustředilo 9,6 % republikových výdajů. Nejvyšší výdaje zaznamenaly kraje Moravskoslezský, Ústecký a Jihomoravský (15,5 %, 11,4 % resp. 10,8 % republikových výdajů).

Graf 5.1. Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče ve Středočeském kraji

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Dávky pěstounské péče tvořily v roce 2016 ve Středočeském kraji 6,8 % celkových výdajů na dávky, počet vyplacených dávek byl 35,6 tisíc v hodnotě 287,3 mil. Kč. Dávky pěstounské péče slouží k finančnímu zabezpečení dětí v pěstounské péči i jejich pěstounů. Jedná se o těchto pět dávek: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče. Největší podíl na vyplacených dávkách pěstounské péče tvořila v roce 2016 odměna pěstouna (61,8 %) a příspěvek na úhradu potřeb dítěte (36,6 %).

U dávek pěstounské péče došlo ve sledovaném pětiletém období na rozdíl od rodičovského příspěvku a přídatku na dítě k velkému nárůstu, výdaje na ně se mezi roky 2012 a 2016 ve Středočeském kraji ztrojnásobily. Výdaje na dávky pěstounské péče byly ve Středočeském kraji třetí nejvyšší, do kraje se v roce 2016 soustředilo 10,1 % republikových výdajů. Nejvyšší výdaje zaznamenaly kraje Moravskoslezský a Ústecký (17,0 % resp. 10,5 % republikových výdajů).

Nejvyšší objem peněz na přídatky na dítě byl v roce 2016 v rámci kraje soustředěn do okresů Kladno (14,6 %) a Příbram (11,6 %), nejméně připadlo na okres Mladá Boleslav (5,2 %). U rodičovského příspěvku zaznamenal nejvyšší objem vydaných prostředků okres Praha-východ (14,6 %), Praha-západ (11,8 %) a Kladno (11,7 %), nejnižší okres Rakovník (3,9 %). Ve všech okresech Středočeského kraje došlo během posledních pěti let k postupnému poklesu jak počtu, tak objemu výdajů přídatků na dítě i rodičovského příspěvku. Dávky pěstounské péče byly v rámci kraje nejvíce soustředěny do okresů Praha-východ (13,7 % krajských výdajů na dávky), Kladno (12,3 %) a Mělník (10,2 %), nejméně Rakovník (4,1 %).

V rámci sociálních služeb je vyplácena ještě další dávka – příspěvek na péči. Příspěvek na péči je určen osobám starším 1 roku, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona o sociálních službách. Z poskytnutého příspěvku pak tyto osoby hradí pomoc, kterou jim může dle jejich rozhodnutí poskytovat osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu.

Tab. 5.1. Vybrané dávky státní sociální podpory podle okresů

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	Počet vyplacených dávek (tis.)					Výdaje na dávky (tis. Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Přídavek na dítě										
Středočeský kraj	531,3	531,6	516,3	489,3	452,3	316 445	317 515	308 031	291 332	269 775
v tom okresy:										
Benešov	45,6	46,3	44,1	40,9	37,0	27 303	27 811	26 514	24 540	22 098
Beroun	32,5	32,4	31,5	29,6	26,8	19 324	19 141	18 662	17 584	15 878
Kladno	74,7	73,7	72,9	70,2	66,2	44 199	43 754	43 235	41 643	39 342
Kolín	43,5	43,1	43,2	41,4	38,7	25 882	25 746	25 855	24 610	23 094
Kutná Hora	42,1	41,1	39,3	36,8	34,5	25 246	24 844	23 544	21 963	20 623
Mělník	50,6	50,2	49,3	46,8	43,8	30 047	29 999	29 418	27 857	26 102
Mladá Boleslav	32,4	31,4	30,6	26,6	23,5	19 181	18 597	18 008	15 785	14 047
Nymburk	41,9	43,7	42,6	40,3	38,2	24 988	26 053	25 440	24 013	22 821
Praha-východ	43,8	43,5	42,9	41,2	37,0	26 108	26 019	25 603	24 568	22 054
Praha-západ	35,0	35,8	32,7	31,5	30,1	20 804	21 341	19 435	18 635	17 869
Příbram	60,1	60,4	58,6	56,4	52,0	36 016	36 338	35 124	33 751	31 224
Rakovník	29,0	29,9	28,7	27,4	24,5	17 346	17 873	17 193	16 382	14 623
Rodičovský příspěvek										
Středočeský kraj	493,5	474,5	450,0	446,8	442,5	3 396 985	3 317 143	3 110 919	3 047 040	3 068 264
v tom okresy:										
Benešov	34,4	32,6	31,3	31,2	31,2	235 876	227 511	215 822	211 627	214 623
Beroun	32,6	31,1	29,7	29,9	30,3	227 386	217 992	205 694	203 398	209 395
Kladno	58,6	55,6	53,9	54,2	53,2	393 996	375 390	361 112	357 471	359 399
Kolín	36,2	35,1	33,3	32,5	31,9	245 591	241 263	227 344	216 948	216 933
Kutná Hora	25,2	24,6	22,8	22,4	23,2	168 133	166 020	151 220	145 578	154 898
Mělník	38,2	36,8	34,3	34,6	35,4	256 244	249 322	229 188	233 285	242 048
Mladá Boleslav	46,8	44,4	41,6	40,7	39,7	322 488	312 888	290 098	282 722	281 771
Nymburk	38,0	35,5	32,8	32,7	32,6	261 610	246 358	223 698	220 474	223 622
Praha-východ	69,6	68,8	65,7	64,2	62,6	490 921	497 222	472 064	454 191	447 194
Praha-západ	56,3	55,1	51,9	51,3	49,9	403 956	403 935	375 407	367 016	362 508
Příbram	38,7	37,0	35,0	35,1	34,9	263 051	256 440	240 085	236 375	237 530
Rakovník	18,8	18,0	17,8	17,9	17,8	127 731	122 804	119 188	117 955	118 344

V roce 2016 bylo ve Středočeském kraji průměrně měsíčně vyplaceno 36 tisíc dávek příspěvku na péči, což byl po Moravskoslezském (42,7 tis.) a Jihomoravském kraji (41,9 tis.) třetí nejvyšší počet. Dětem ve věku 1–17 let bylo průměrně měsíčně vyplaceno 3 417 dávek, což představovalo 9,4 % celkového průměrného měsíčního počtu dávek v kraji a jednalo se o druhý nejvyšší počet mezi kraji (po kraji Jihomoravském – 3 467).

Osobám ve věku 18–29 let bylo ve Středočeském kraji v roce 2016 průměrně měsíčně vyplaceno 1 616 dávek příspěvku na péči, což představovalo 4,4 % celkového průměrného měsíčního počtu dávek v kraji a jednalo se o druhý nejvyšší počet mezi kraji (po kraji Moravskoslezském – 1 963).

Pěstounská péče a ústavní výchova

Pěstounská péče patří mezi formy náhradní rodinné péče. Náhradní rodinnou péčí se rozumí péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než biologickými rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Mezi formy náhradní rodinné péče patří kromě pěstounské péče ještě svěřením dítěte do péče jiného člověka a poručenství (s osobní péčí).

Počet pěstounů, poručníků a jiných pečujících osob se ve Středočeském kraji v posledních 5 letech 2,6krát zvýšil. Zatímco v roce 2011 byl jejich počet v kraji 779, v roce 2016 už se jednalo o 2007 osob.

Tab. 5.2. Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou

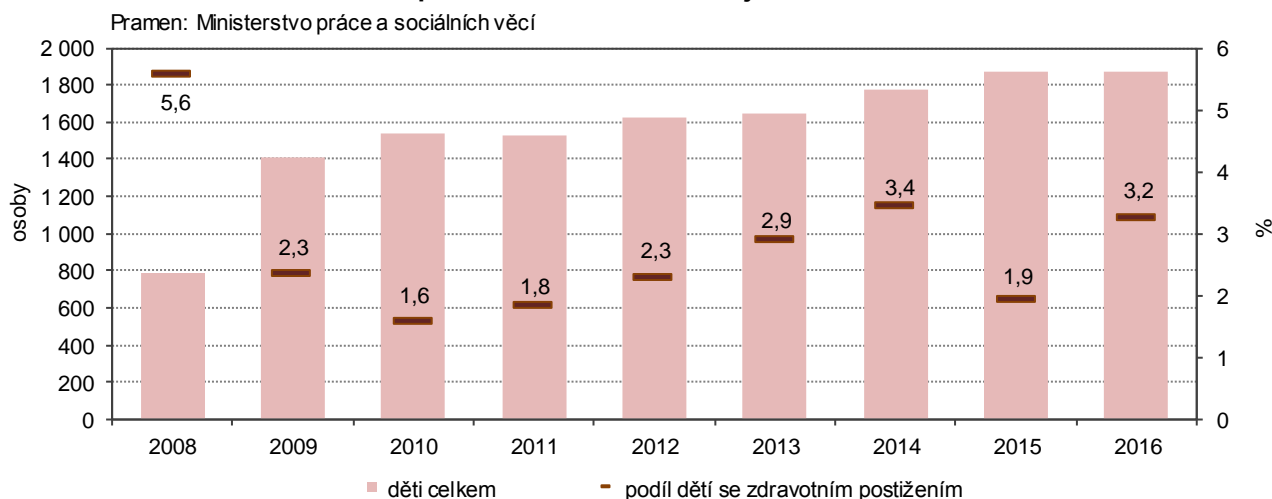
Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Děti v náhradní rodinné péči	788	1 414	1 537	1 524	1 620	1 650	1 777	1 874	1 877
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	3,3	5,8	6,2	6,0	6,3	6,3	6,7	6,9	6,8
Děti s nařízenou ústavní výchovou	766	769	720	702	712	628	618	583	547
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	3,2	3,1	2,9	2,8	2,8	2,4	2,3	2,1	2,0

Počet dětí v náhradní rodinné péči se mezi lety 2008 a 2016 zvýšil 2,4krát z 788 na 1 877. Na 1000 dětí ve věku 0–18 let tak v roce 2016 připadlo 6,8 dítěte v náhradní rodinné péči. Nejvíce dětí v náhradní rodinné péči zaznamenaly kraje Moravskoslezský (3 270) a Ústecký (2 576). Středočeský kraj stál na třetím místě.

Graf 5.2. Děti v náhradní rodinné péči ve Středočeském kraji

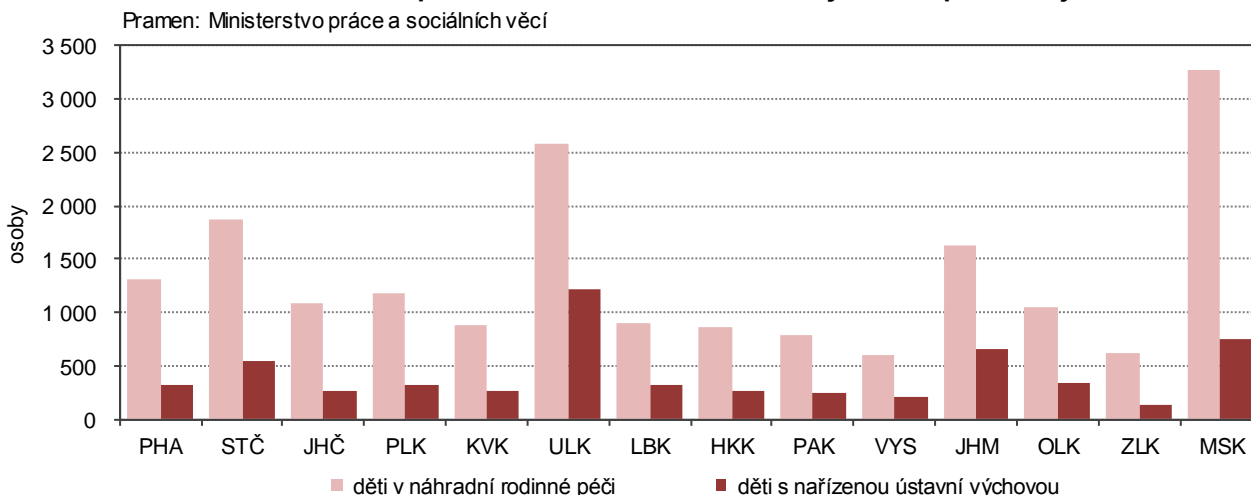

Podíl dětí v náhradní rodinné péči se zdravotním postižením byl v roce 2016 ve Středočeském kraji 3,2 %. Mezi roky 2009 a 2016 kolísal tento podíl mezi hodnotami 1,6 % a 3,4 %, extrémem byl rok 2008, kdy bylo dosaženo 5,6 %.

Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou se na rozdíl od počtu dětí v náhradní rodinné péči mezi lety 2008 a 2016 ve Středočeském kraji snížil. Jednalo se o 28,6% pokles z hodnoty 766 v roce 2008 dětí na 547 dětí v roce 2016. Na 1000 dětí ve věku 0–18 let tak v roce 2016 připadly 2 děti s nařízenou ústavní výchovou.

Z počtu 83 dětí s uloženou ochrannou výchovou v celé České republice v roce 2016 byly pouze 2 děti ze Středočeského kraje.

Graf 5.3. Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou podle krajů v roce 2016

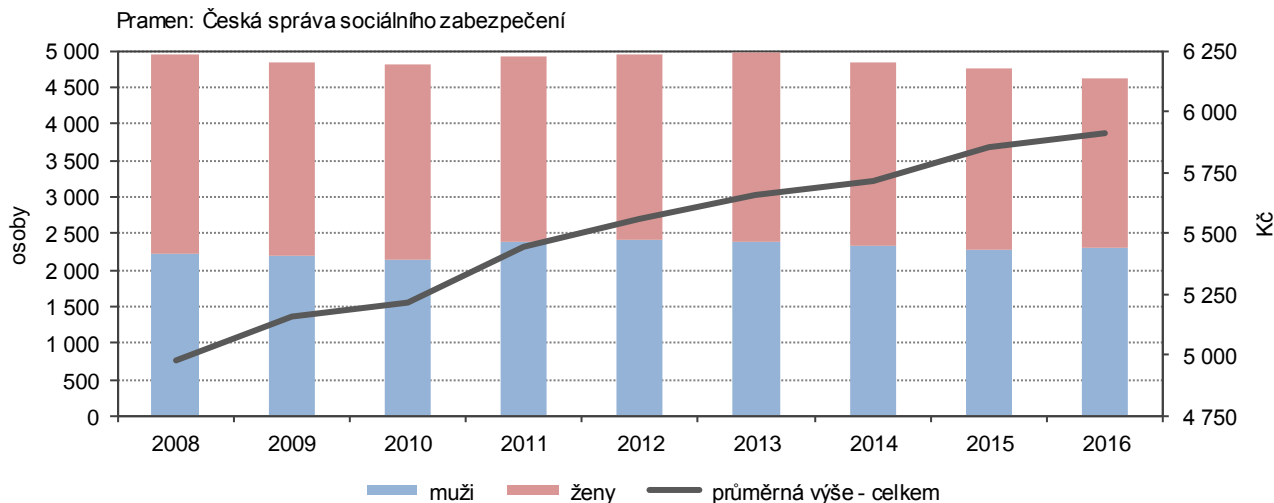

Sirotčí důchody

Sirotčí důchody se vyplácejí nezaopatřeným dětem, zemře-li rodič (osvojitel) nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů. Počet příjemců sirotčích důchodů ve Středočeském kraji postupně klesal, před deseti roky se pohyboval nad hranicí pět tisíc příjemců. Po mírném nárůstu v letech 2011–2013 docházelo v posledních třech letech opět k poklesu na hodnotu 4 614 příjemců v roce 2016. Pokles počtu příjemců sirotčích důchodů byl za desetileté období ve Středočeském kraji republikově nejnižší. Pokles počtu příjemců sirotčích důchodů za posledních deset let zaznamenaly všechny okresy republiky kromě okresů Praha-východ a Praha-západ, kde v jako jediných dvou okresech pobíralo v roce 2016 sirotčí důchod více příjemců než před deseti lety. Mezi příjemci důchodů byla obě pohlaví zastoupena rovnoměrně.

Průměrná výše sirotčího důchodu na rozdíl od počtu příjemců postupně rostla, podobně jako ve všech krajích republiky. V roce 2016 dosáhl průměrný sirotčí důchod ve Středočeském kraji 5 916 Kč, což byla hodnota převyšující republikový průměr (5 874 Kč). Výše sirotčího důchodu se téměř nelišila v závislosti na pohlaví, u dívek činila pouze o 7 Kč více než u chlapců (5 919 resp. 5 912 Kč).

Graf 5.4. Sirotčí důchody podle pohlaví ve Středočeském kraji (prosinec)

Nejvyšší sirotčí důchody pobírali v roce 2016 příjemci v okresech Praha-západ (6 104 Kč) a Praha-východ (6 065 Kč), zde docházelo v posledních letech k nejvyššímu nárůstu. Nejnižší sirotčí důchody naopak vykázal okres Mělník (5 741 Kč).

Tab. 5.3. Sirotčí důchody podle okresů (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

	Příjemci					Průměrná měsíční výše (Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Středočeský kraj	4 958	4 988	4 836	4 753	4 614	5 563	5 661	5 718	5 854	5 916
v tom okresy:										
Benešov	402	399	390	386	380	5 522	5 581	5 603	5 770	5 848
Beroun	357	339	321	316	312	5 569	5 669	5 668	5 806	5 919
Kladno	613	626	608	598	581	5 586	5 667	5 782	5 889	5 898
Kolín	361	373	352	337	326	5 506	5 649	5 697	5 781	5 755
Kutná Hora	255	266	270	262	257	5 586	5 676	5 654	5 743	5 872
Mělník	441	458	455	425	389	5 609	5 651	5 690	5 770	5 741
Mladá Boleslav	433	401	397	407	409	5 595	5 684	5 818	5 961	5 935
Nymburk	364	364	362	342	337	5 484	5 623	5 662	5 839	6 057
Praha-východ	608	609	578	605	585	5 576	5 722	5 703	5 853	6 065
Praha-západ	452	482	473	459	476	5 689	5 800	5 934	6 121	6 104
Příbram	461	462	436	423	393	5 457	5 525	5 624	5 770	5 820
Rakovník	211	209	194	193	169	5 545	5 622	5 647	5 805	5 754

Držitelé průkazů zdravotně postižených

Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením má osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které podstatně omezuje její schopnost pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra. Podle míry funkčního postižení pohyblivosti a orientace se určuje druh označení průkazu symbolem "TP" (osoba se středně těžkým postižením), "ZTP" (osoba s těžkým postižením) nebo "ZTP/P" (osoba se zvláště těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce).

Ve Středočeském kraji bylo ke konci roku 2016 evidováno 33 838 držitelů průkazů osob se zdravotním postižením, což byl po Jihomoravském kraji (36 640) druhý nejvyšší počet. Z toho dětí do věku 18 let bylo 1 733, což představovalo 5,1% podíl na celkovém počtu držitelů průkazů, jednalo se o nejvyšší počet mezi kraji.

Rozdíly byly patrné v případě zastoupení jednotlivých stupňů postižení při srovnání věkové kategorie dětí do 18 let a celkově u všech osob. V rámci všech osob tvořili ve Středočeském kraji ke konci roku 2016 hlavní podíl držitelé průkazů ZTP s těžkým postižením (63,0 %), na druhém místě byli držitelé ZTP/P se zvlášť těžkým nebo úplným postižením (29,8 %). U dětí do 18 let bylo pořadí opačné, hlavní složku tvořili držitelé ZTP/P se zvlášť těžkým nebo úplným postižením (69,6 %) a druhé místo patřilo držitelům průkazů ZTP (26,1 %). Nejméně bylo v obou případech držitelů průkazu TP se středně těžkým postižením, u všech osob se jednalo o 7,2 % a u dětí 4,2 %.

Při srovnání zastoupení dětské složky v rámci jednotlivých stupňů postižení jednoznačně dominují děti ve skupině nejtěžších postižení. V kategorii osob se zvlášť těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením ZTP/P tvořily ve Středočeském kraji osoby ve věku do 18 let 12 %. V kategoriích držitelů průkazů TP a ZTP to bylo jen 3 % resp. 2,1 %.

V meziokresním srovnání vykazaly nejvíce držitelů průkazů osob se zdravotním postižením okresy Kladno (3 583), Rakovník (3 483) a Nymburk (3 245). Nejvíce držitelů průkazů ve věku do 18 let zaznamenaly okresy Praha-východ (214), Mladá Boleslav (197) a Kladno (197). V rámci kraje dosáhly nejvyššího podílu dětí mezi držiteli průkazů osob se zdravotním postižením okresy Praha-východ (7,2 %) a Praha-západ (6,6 %), což jsou oblasti s nejvyšším podílem dětské složky v populaci jako celku.